

Àlex Susanna al seu estudi. Gener 2024 · A la dreta: l'Àlex amb la Núria

LA RAÓ DEL PAISATGE EN LA POESIA D' ÀLEX SUSANNA

La mort, aquest darrer juliol, del poeta i dietarista Àlex Susanna (1957-2024) hauria de ser prou estimul per tornar als seus llibres, els qui els coneixem i els estimem, o per descobrir-los per primera vegada, tots aquells que encara no n'hagin llegit mai cap.

Jordi Llavina

Susanna defensava una poesia que *s'entengués*; una poesia que, d'entrada, no posés traves al lector a l'hora d'enfrontar-se al text. Això no vol dir, però, que propugnés una lírica fàcil: els versos del barceloní s'afaiçonen en la forja de la poesia moral, i són deutors, sobretot, d'una determinada tradició angloamericana: la que solem convenir que neix amb Thomas Hardy, bé que ja en trobem besllums molt significatives en els anomenats *poetes dels llacs* (els romàntics Wordsworth i Coleridge), i que conrearen autors com Robert Frost, Edward Thomas o Seamus Heaney, entre altres. Tots aquests poetes, molts dels quals van néixer o passar temporades a pagès, fan servir la naturalesa com a excusa per reflexionar sobre la natura humana. En moltes de les seves poesies, les dues naturaleses se'ns mostren inextricablement unides.

La poesia d'Àlex Susanna ha fet un ús generós i molt acolorit del paisatge, sobretot des de la publicació del seu tercer títol, *Els dies antics*, de 1982 (significativament prologat per Marià Manent, que era, per cert, l'*autor* del sintagma "en dies antics", del qual prové

Alex Susanna amb Jordi Lara, a Núria

el títol). I, de paisatges, en l’obra lírica del barceloní, n’hi ha a balquena: de naturals, com els acostumem a entendre, però també d’urbans. Sí, les ciutats han estat un dels motius o pretextos de la poesia de Susanna, com es fa prou palès en el llibre de poemes *Palau d’hivern* (1987), que descriu líricament la ciutat de Venècia –o, més aviat, l’impacte que una ciutat tan carregada d’història i d’art com aquesta exerceix en el visitant: un jove poeta de vint-i-vuit anys–, fruit de l’estada acadèmica que l’autor hi va fer durant el curs de 1985-86. Aquest llibre té una mena de germà bessó en prosa: el dietari *Quadern venecià* (1989), que Susanna considerava l’únic dietari pur entre els vuit que publicà.

Però, encara més que els escenaris urbans, han pesat, en la seva obra lírica, els indrets de la natura oberta; allò que, amb un ter-

me d’ascendència cultural o intel·lectual, en solem dir el *paisatge*. I, entre aquests indrets o escenaris, n’hi ha quatre de molt destacats, que es corresponen amb els llocs on Susanna ha fet la seva vida i n’ha gaudit. Llocs, doncs, fèrtilment carregats d’història personal, d’experiències, d’emoció. Són els següents:

1. El pirinenc de Queralbs, el poble on Susanna estiuejà i hi passà llargues temporades d’ençà de la infantesa (es tracta del poble on reposaran les cendres del poeta).

2. El penedesenc de Gelida, el poble que ell i la seva dona, Núria Viladot, van triar per viure. S’hi van instal·lar l’any 1988.

3. El del Matarranya. Des de fa trenta anys, la família Susanna-Viladot té casa a Calaceit. El paisatge dels Ports va

impactar fonament en la sensibilitat i en la consciència del poeta, d’ençà que hi va fer cap per primera vegada.

4. El marí de la Costa Brava i, sobretot, de Menorca, on la família ha passat hores d’estiu molt felices en els últims trenta-cinc anys.

S’acaba de publicar pòstumament el llibre de poemes *Tot és a tocar*. Hi trobem la poesia “Matins d’hivern”, que no em sé estar de transcriure sencera perquè em sembla molt característica del treball simbòlic a què el poeta sotmet la natura: “El sol tot just despunta darrere la carena, / que ja comença a vessar per la vall / bo i rodolant suaument de prat en prat / fins a pinçar la dura llera del torrent / i enfilarse per l’altre vessant de la muntanya, / mentre a casa ens disposem a esmorzar, / a les tasses fumeja el cafè amb llet / i, de sobte tocases per la llum, / el tou de mantega i les melmelades / de taronja amarga, gerds i maduixes, / s’encenen, s’escampen i deixaten / sobre unes quantes torrades / d’un cruixent pa de pagès: / la dolça natura morta / que cada matí ens cruspim, / mentre veiem com el sol pulcrament / va enretirant el fi mantell de gebre / amb què havia acotxat tota la vall”.

La que acabem de llegir és una poesia molt representativa de l’autor, en què la naturalesa, més que no pas servir de fons, sembla que s’alïi amb l’escena familiar, quotidiana, que descriu: un esmorzar plàcid en família. No és l’única composició en què es dona aquesta aliança, ni de bon tros! Susanna ha explotat diverses vegades aquest recurs. De fet, en llibres primerencs com *Els dies antics* (1982) i *El darrer sol* (1985), el paisatge de Queralbs servia, sobretot, *com a escena, com a teló* de fons. Anys a venir, la poesia de l’autor l’integraria –vull dir, el paisatge de Queralbs, però també tota la resta– en la mateixa descripció i anàlisi de la substància humana, moral, de la seva poesia. Un exemple: la peça “Record”, del primer dels llibres que acabo de consignar. Com tantes altres d’aquesta primera etapa, una poesia que reflexiona sobre l’amor, sobre la passió. En aquest cas, el paratge pirinenc és comparat al barceloní: “Fa una setmana érem a muntanya; / passejàvem amb calma per camins abruptes / i

res no dèiem: miràvem i escoltàvem / el lent espectacle que es desplegava a l’entorn [...]. Ara soc a ciutat, i recordo, avui diumenge, / com fa una setmana passejàvem tranquils / per camins molt alts i perduts”. En la titulada “Octubre a Queralbs”, es va una mica més enllà. El paisatge i les condicions meteorològiques fan de mirall als dos amants, a la vicissitud de la seva trobada: “Últims raigs de sol cremen / damunt la neu precoç del cim. / Com tu, com jo, amor, / dos són els temps que s’han trobat, / dues les estacions que s’han trepitjat: / per massa demora l’una, per pressa l’altra. / (Greu d’anar-se’n quan ja tocava, / ganes de ser ja present ocios.) / Com tu, com jo, amor, / una excessiva puntualitat hauria impedit / que el sol i la neu es trobessin”.

Amb el temps, però, la naturalesa es fa carn, no sols pell, en els versos de l’autor. “Queros Albos”, del llibre *Promiscuïtat* (2011), n’és un magnífic exemple: “Aquí tot és molt antic o molt vell: / des d’aquestes muntanyes que ens encerclen / –els seus boscos i clarianes, / les bèsties que encara les habiten, / els seus noms i silencis tan fondos–, / fins a l’església del poble / –els capitells blavencs del claustre, / la pica i el pantocràtor del fresc–, / el castell enrunat i resistent / com un record del terratrèmol, / la pissarra de molts llosats, / les llindes de les portes / de gairebé totes les cases, / passant per les mines abandonades, / les fonts i els camins que tot ho relliguen, // aquí tot és molt antic o molt vell / i potser per això el temps s’obre com enlloc”. Un altre exemple portentós d’això que miro de defensar: el poema “Davant d’un claustre”, de *Boscos i ciutats* (1994), una de les peces més memorables del poeta. No tinc prou espai per reproduir-lo sencer: es tracta d’una bella i morosa descripció dels capitells del nàrtex de l’església queralbina de Sant Jaume, i constitueix una commovedora lliçó sobre la continuïtat històrica, tot prenent com a fil d’argumentació la cultura: “Aquelles mans sabien treballar / el fang i la fusta, però també / materials més contumàços / com el ferro, com la pedra collida / al faldar de l’alta carena / d’on cada matí davallava / una llum emboirada...”

La poesia “Ermita de Sant Pol (Arenys de Lledó)”, de *Promiscuïtat*, és un prodigi

Alex Susanna amb Jordi Llavina

pictòric de descripció. S’hi ajunta, a més, la referència a un artista dels pinzells, que ha pres part en la caminada i la conversa (dues de les passions de Susanna): “A l’ombra inútil d’una gran carrasca / hem topat avui amb amics, / enmig d’un mar esbaldregat / d’ametllers, vinyes i oliveres: / mentre el pintor ens parlava, / adelerat, de les circumvolucions / de l’escriptura de cels, / muntanyes i horitzons / tan semblant a l’art rupestre / d’aquestes contrades, / mansament s’ha anat apagant el dia, / fins que de sobte / un exèrcit de grills / ha encès l’interruptor / d’una nit cada cop / més fonda i ressonant”.

La terra, el país (el gran i, encara més, el petit), han rebut un tractament privilegiat en la poesia de Susanna. D’un homenatge al poeta i amic Antoni Cayrol, Jordi Pere Cerdà, i a la seva dona Elena, els versos següents, tan lluminosos, de *Les anelles dels anys* (1991). Aquí el paisatge descrit és el del Capcir: “Després d’unes hores de camí, / espicossats encara pel fred de matinada, / hi caiem al damunt quan poc ens ho esperem, / i els estanys, amagats entre penyes, / se’ns mostren trèmuls i foscos / com ocells sobtats al niu / que

mig desclouen els ulls...”. A *Promiscuïtat*, el paisatge torna a ser el del Matarranya (“Els Ports”): “Els capvespres d’estiu, / eixordats de cigales, / vigilats pels voltors / i atordits per la calda, / passegem pels Estrets / i ens capbussem en algun dels seus gorgs / a recollir l’última llum del dia, // diamant fosc / que ens enduem a casa / per refrescar la nit”. Del mateix llibre, aquests versos esplèndids de “Matarranya”: “Quan fa una nit mineral / en aquest immens altiplà / sembla cada poble una illa / parpellejant en un mar d’oliveres / esborrifades i espesses com algues: / embarrancats al bell mig / d’aquests fondals immòbils, / aprenem a navegar pel cel / fins a perdre’ns o estavellar-nos / en un dels seus innombrables esculls”.

No acabariem mai: la *reproducció* verbal del paisatge és una de les raons basals de la poesia d’Alex Susanna, sobretot de l’obra de maduresa. Una poesia que ha mirat de contenir l’esperit del lloc, el *genius loci*, de celebrar la bellesa dels topònims i de fer correspondre tot això plegat amb els apassionants vaivens morals de l’existència humana, per explicar-los –per explicar-nos– més profundament i vívida. ■